

Marcin Ratajczak

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

WYKORZYSTANIE USŁUG SZKOLENIOWYCH PRZEZ MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA WIEJSKIE Z WARMII I MAZUR

THE USE OF TRAINING SERVICES FOR SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN RURAL AREAS OF WARMIA AND MAZURY PROVINCE

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, obszary wiejskie, usługi szkoleniowe

Key words: small and medium enterprises, rural areas, training services

Synopsis. Przedstawiono aspekty związane z wykorzystaniem usług szkoleniowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa zlokalizowane na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego. Podjęto zagadnienia dotyczące tematyki tych szkoleń, instytucji oferujących oraz przyczyn rzadkiego korzystania z tych usług. Określono także statystyczną zależność pomiędzy sekcją gospodarki a korzystaniem z usług szkoleniowych przez badane przedsiębiorstwa wiejskie. Wykorzystano badania własne obejmujące lata 2005-2007. Z przeprowadzonej analizy wynika, że instytucje świadczące te usługi muszą się bardziej zaktywizować, aby być atrakcyjniejszymi partnerami dla przedsiębiorców wiejskich, tym bardziej, że istnieje duże zapotrzebowanie na profesjonalnych doradców dla podmiotów wiejskich.

Wstęp

Pojęcie przedsiębiorczości stało się bardzo popularne w ostatnich kilkunastu latach, zarówno w literaturze naukowej oraz języku potocznym. Problematyka dotycząca przedsiębiorczości jest przedmiotem badań prowadzonych w wielu ośrodkach naukowych i podejmowana w ramach wielu takich dyscyplin naukowych, jak: ekonomia, zarządzanie, socjologia i psychologia. Dyscypliny te, z uwagi na swoje zainteresowania, podejmują jej aspekty ekonomiczne, społeczne, osobowościowe i edukacyjne. Jednak w większości podejść do tego zagadnienia, a szczególnie w znaczeniu mikroekonomicznym, przedsiębiorczość łączona jest z działalnością gospodarczą oraz korzyściami o charakterze ekonomicznym, osiąganymi przez podmioty działające na rynku lokalnym, regionalnym lub całej gospodarce [Sikorska-Wolak 2008]. W ujęciu makroekonomicznym natomiast przedsiębiorczość rozumiana jest jako główny czynnik rozwoju gospodarczego, co podkreślał już na początku ubiegłego stulecia Schumpeter [1960] pokazując zgodność pomiędzy makroekonomiczną teorią rozwoju gospodarczego a mikroekonomiczną koncepcją indywidualnego przedsiębiorcy i innowatora.

Małe i średnie przedsiębiorstwa wpływają bardzo korzystnie na dynamikę rozwoju gospodarczego, pozwalają zmniejszać bezrobocie oraz ożywiają gospodarkę lokalną. Charakteryzują się prostą strukturą organizacyjną, a ich właściciele potrafią umiejętnie dopasować się do zmiennych warunków rynkowych i szybko podejmować korzystne decyzje. Do podstawowych wskaźników obrazujących wkład małych i średnich podmiotów gospodarczych w rozwój ekonomiczno-społeczny kraju należy duży udział tych przedsiębiorstw w wytwarzaniu produktu krajowego brutto, udział w ogólnej liczbie podmiotów zarejestrowanych i aktywnych oraz wielkość przychodów oraz zatrudnienia w tych przedsiębiorstwach [Woś 1996].

Przemiany ustrojowe, jakie od wielu lat dokonują się w Polsce przyniosły określone konsekwencje dla rolnictwa i obszarów wiejskich. Najważniejsze z nich to spadek dochodowości gospodarstw, bezrobocie strukturalne oraz bieda. Pogłębiło to dysproporcje w poziomie życia między miastem a wsią. Problemy rozwoju obszarów wiejskich w Polsce są przedmiotem dyskusji od wielu lat i wpływają na poszukiwanie nowych strategii rozwoju wsi. Coraz częściej badacze stwierdzają, że sposobem na wyjście z kryzysu wsi jest odejście od monofunkcyjności i zastosowanie w gospodarce wiejskiej funkcji pozarolniczych.

Znaczenie obszarów wiejskich w Polsce jest bardziej istotne, niż w innych krajach europejskich. Wieś w naszym kraju jest miejscem zamieszkania dla prawie 40% polskiego społeczeństwa i

dla ponad 30% stanowi główne źródło utrzymania, a dla 25% jest to miejsce zatrudnienia [Kłodziński 1999]. W związku z tym istnieje duża potrzeba kreowania przedsiębiorczości w środowisku wiejskim oraz szukania możliwości zatrudnienia i zwiększenia dochodów ludności wiejskiej. Powinno to się odbywać przede wszystkim przez rozwój infrastruktury obszarów wiejskich i wykorzystanie zasobów wytwórczych w tych regionach [Makarski 1999].

Rozwój małych i średnich firm wiejskich ma ogromne znaczenie w procesie wyrównywania dysproporcji między miastem a wsią. Rozwijanie przedsiębiorczości dotyczy wszystkich działów produkcyjnych i jest szansą na wyjście z zapaści produkcyjno-ekonomicznej na wsi [Kawa 2004]. Ze względu na to, że obszary wiejskie w Polsce charakteryzują się dużym rozdrobnieniem działalności gospodarczej, głównym elementem przedsiębiorczości są właśnie małe i średnie podmioty gospodarcze. Wzrost liczby tych podmiotów na wsi może być także istotnym czynnikiem oddziałującym pozytywnie na przeludnienie agrarne, z którym mamy do czynienia obecnie, przez wzrost liczby pracujących.

Szczególnie pożądaną na obszarach wiejskich wydaje się być mała i średnia przedsiębiorczość, jako czynnik aktywizujący ich rozwój, umożliwiający ich wielofunkcyjność oraz przyczyniający się do ograniczenia wielu niekorzystnych zjawisk, jak: duża skala bezrobocia jawnego i ukrytego, słaba sytuacja finansowa rodzin rolniczych, niewielki stopień zaawansowania pozarolniczych funkcji wsi oraz rosnąca migracja młodych ludzi do miast. Wymienione niekorzystne zjawiska występują w największym nasileniu na obszarach wiejskich położonych peryferyjnie, zwłaszcza na północno-wschodnich terenach Polski. Rozwój przedsiębiorczości jest dla tych obszarów szansą ożywienia społeczno-gospodarczego przez dywersyfikację gospodarstw rolnych oraz wielofunkcyjny rozwój tych terenów [Sikorska-Wolak 2008].

Cel i metodyka badań

Celem artykułu było określenie stopnia wykorzystania usług szkoleniowych przez małe i średnie przedsiębiorstwa z obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego.

Badania zostały przeprowadzone w 2008 roku metodą ankietową za pomocą kwestionariusza oraz obejmowały 186 małych (10-49 pracowników) i średnich (50-249) przedsiębiorstw prowadzących działalność pozarolniczą na obszarach wiejskich Warmii i Mazur.

W badanej próbie przeważały małe przedsiębiorstwa – stanowiły 76%, a firmy średnie stanowiły 24%. Prawie 43% ankietowanych firm zlokalizowane było na obszarach wiejskich podregionu elbląskiego, 38% w podregionie olsztyńskim oraz około 19% w podregionie ełckim.

Charakterystyka badanej populacji

Okolo 74% badanych podmiotów miało stabilną pozycję na rynku, ponieważ działało już kilkanaście lat (przed 1989 rokiem powstała co piąta firma, a w latach 1990-1999 ponad połowa badanych przedsiębiorstw). Przed akcesją Polski do struktur Unii Europejskiej, czyli w latach 2000-2004, utworzono 20% badanych firm, a po wejściu naszego kraju do Wspólnoty Europejskiej – zaledwie 11 podmiotów (5,9% badanej populacji).

Mężczyźni byli właścicielami 54% ankietowanych podmiotów, a kobiety – 46%. Występowało także wyraźne zróżnicowanie firm w odniesieniu do ich wieku. Ponad połowa ankietowanych miała 46 lat i więcej (odpowiednio przedział 46-55 lat stanowił 38%, a powyżej 56 lat ok. 13% badanych). Co trzeci przedsiębiorca znajdował się w przedziale wiekowym 30-45 lat (60 jednostek gospodarczych), a najmłodszy właściciel (w wieku do 30 lat) stanowili około 17% całej badanej populacji.

Korzystnie prezentowała się struktura właścicieli badanych firm według ich wykształcenia, co przedstawiono w tabeli 1. Zarządzający 43% firm mieli wykształcenie wyższe, co jest pozytywnym

Tabela 1. Wykształcenie właścicieli przedsiębiorstw w zależności od płci i wieku [%]

Wyszczególnienie	Ogółem	Płeć		Wiek [lata]			
		kobieta	mężczyzna	do 30	30-45	46-55	powyżej 55
Wyższe	43,0	52,5	47,5	26,3	28,8	32,5	12,4
Średnie	47,0	45,5	54,5	10,2	34,1	42,0	13,7
Zasadnicze	10,0	11,1	88,9	5,6	38,9	44,4	11,1

Źródło: opracowanie własne.

zjawiskiem, jeśli chodzi o prowadzenie działalności na obszarach wiejskich (biorąc pod uwagę migracje osób wykształconych ze wsi do miast). Jeśli chodzi o płeć, to nie było w przypadku tego poziomu wykształcenia wyraźnego zróżnicowania – występowała nieznaczna przewaga kobiet z tym poziomem wykształcenia. Natomiast wykształcenie wyższe mieli głównie właściciele w wieku 30-55 lat (ponad 60%), a co czwarty zarządzający z wykształceniem wyższym miał do 30 lat.

Prawie połowa ankietowanych miała wykształcenie średnie. Nieznaczną przewagę mieli w tej grupie mężczyźni, a przedział wiekowy zdominowany był przez zarządzających w wieku 46-55 lat. Pozostali właściciele firm mieli jedynie wykształcenie zasadnicze (około 10% badanej populacji) – występowała duża dominacja mężczyzn w wieku 30-55 lat (ponad 83%).

Struktura badanych przedsiębiorców według sekcji, w jakiej prowadzili działalność gospodarczą, przedstawiono na rysunku 1. Ponad 1/3 ankietowanych prowadziła działalność w sekcji handlowej, co było charakterystyczne także dla wszystkich małych i średnich podmiotów w skali kraju. Natomiast znacznie większy udział występował u przedsiębiorców zajmujących się przetwórstwem przemysłowym i budownictwem (odpowiednio co czwarty oraz co piąty ankietowany), co wynikało z częstego lokalizowania tych podmiotów na obszarach wiejskich w pobliżu dużych miast.

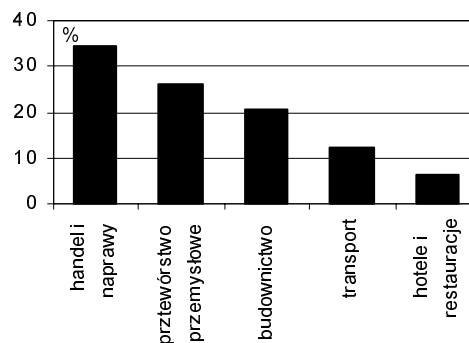
Pozostałe sekcje, transport oraz hotele i restauracje, stanowiły około 19% struktury badanych podmiotów. Trzeba zwrócić uwagę na to, że na obszarach wiejskich praktycznie nie występowały podmioty z sekcji obsługa nieruchomości i firm.

Interesującym aspektem jest także to, jakie formy prawne miały badane podmioty gospodarcze (rys. 2). Najwięcej badanych podmiotów wiejskich (ponad 70%) funkcjonowało jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i jako osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Te dwie formy prawne wyraźnie zdominowały badaną populację i były także najbardziej popularne w skali całego kraju. W pozostałych przypadkach ankietowane przedsiębiorstwa funkcjonowały jako spółki jawne, co dziejące jako spółki cywilne oraz były 2 przedsiębiorstwa zarejestrowane jako spółki akcyjne.

Wykorzystanie usług szkoleniowych przez badanych przedsiębiorców wiejskich

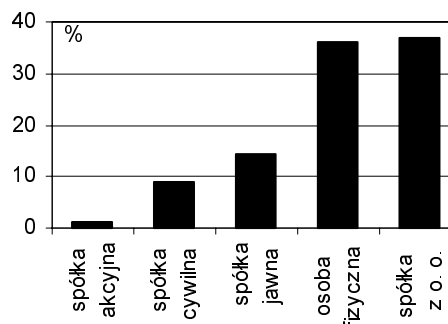
Spśród badanej zbiorowości co trzeci przedsiębiorca korzystał z usług doradczych oraz szkoleń raz w roku, a prawie 18% kilkakrotnie w roku (rys. 3). Niepokojące jest jednak to, że ponad 33% ankietowanych wykorzystywało szkolenia do podnoszenia kwalifikacji tylko raz na kilka lat, a 12% przedsiębiorców w ogóle nie uczestniczyło w szkoleniach. W 3 badanych przedsiębiorstwach (1,6% całej populacji) korzystano z usług doradczych i szkoleń raz w miesiącu i były to tylko podmioty średnie, czyli zatrudniające 50-249 osób.

Na pytanie dotyczące korzystania z różnych szkoleń lub porad w latach 2005-2007 ponad połowa ankietowanych odpowiedziała pozytywnie, a 41% nie korzystało w tym okresie z tych usług. Nie jest

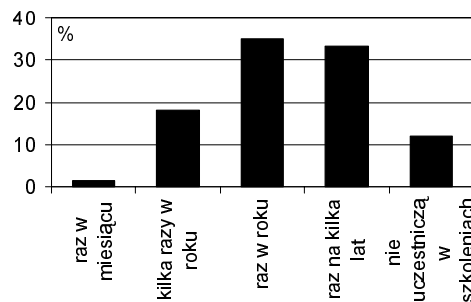
Rysunek 1. Struktura badanych przedsiębiorstw według sekcji gospodarki

Źródło: opracowanie własne.

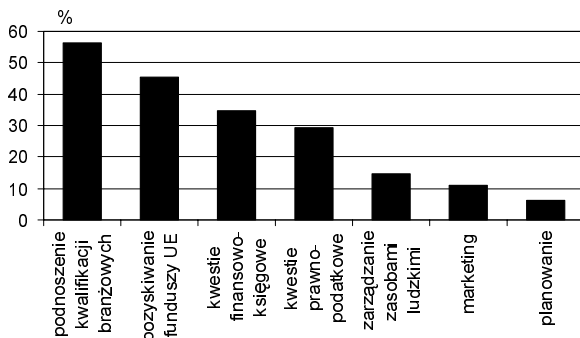
Rysunek 2. Struktura badanych przedsiębiorstw według formy prawnej

Źródło: opracowanie własne.

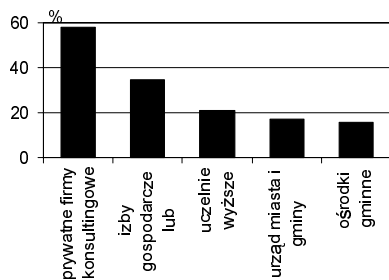
Rysunek 3. Częstotliwość uczestnictwa w szkoleniach badanych przedsiębiorców

Źródło: opracowanie własne.

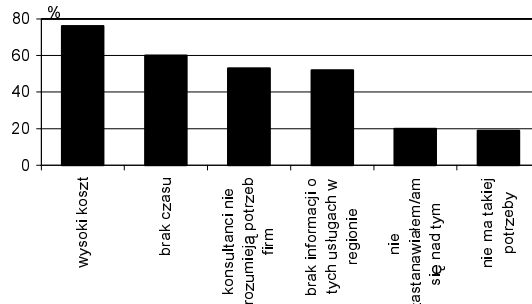

Rysunek 4. Tematyka szkoleń lub porad wykorzystywana przez przedsiębiorców
Źródło: opracowanie własne.

funduszy z Unii Europejskiej. Pozostałe, w kolejności wskazań, były szkolenia w zakresie kwestii finansowo-księgowych (ponad 34% korzystających z usług doradczych i szkoleniowych) i prawo-podatkowych. Na uwagę zasługiwało małe zainteresowanie przedsiębiorców tematyką związaną z zarządzaniem firmą, czyli z zakresu marketingu (co dziesiąty badany korzystał z tej tematyki) lub planowania. Można sądzić, że słabości tych podmiotów wynikały także z braku znajomości elementów zarządzania firmą, a nie tylko słabszej pozycji konkurencyjnej. Warto podkreślić, że im było wyższe wykształcenie właścicieli badanych przedsiębiorstw, tym częściej korzystali oni z usług szkoleniowych.

Rysunek 5. Korzystanie ze szkoleń i porad przez badanych przedsiębiorców według instytucji oferujących
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 6. Przyczyny rzadkiego korzystania ze szkoleń i porad w opinii badanych przedsiębiorców
Źródło: opracowanie własne.

Spśród instytucji oferujących porady i szkolenia, badani przedsiębiorcy najczęściej korzystali z usług prywatnych firm konsultingowych (ponad 58%). To może wskazywać na duży profesjonalizm tych firm, które potrafiły najlepiej dotrzeć do przedsiębiorców z ofertą odpowiadającą ich oczekiwaniom i potrzebom (korzystały z tych usług przede wszystkim średnie podmioty), co zaprezentowano na rysunku 5. Co trzecie przedsiębiorstwo korzystało z izb gospodarczych lub przemysłowych zlokalizowanych w regionie (przeważały małe firmy), a co piąte z pomocy szkoleniowej udzielanej przez uczelnie wyższe. Najmniejszą ofertę usług doradczych oraz szkoleniowych i przez to niewielki odsetek wykorzystania, badane podmioty widziały w urzędach miejskich oraz ośrodkach gminnych.

W źródłach finansowania usług doradczych i szkoleniowych, spośród badanych przedsiębiorców, wyraźnie dominowały środki własne – prawie 72% ankietowanych wskazało na to źródło finansowania. Co czwarty badany przedsiębiorca odpowiedział, że organizowane szkolenia były bezpłatne i nie wiązały się z wydatkami. Ponad 2% ankietowanych stwierdziło, że finansowało usługi doradcze i szkolenia częściowo ze środków własnych i tylko jedna firma wykazała finansowanie szkoleń w badanym okresie wyłącznie ze środków obcych (średni podmiot gospodarczy).

to zjawisko zbyt pozytywne, tym bardziej, że był to okres po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, co wiązało się z aktualizowaniem wiedzy na temat nowych przepisów obowiązujących we Wspólnocie, a także umiejętnym pozyskiwaniem środków finansowych z funduszy strukturalnych.

Na rysunku 4 przedstawiono tematykę szkoleń lub porad doradców, z których korzystali badani przedsiębiorcy. Spośród różnorodnej tematyki szkoleń i doradztwa w badanym okresie większość przedsiębiorstw korzystało z informacji z zakresu podnoszenia kwalifikacji branżowych i pozyskiwania

Badani przedsiębiorcy próbowali także wskazać główne przyczyny rzadkiego korzystania z usług doradczych i szkoleniowych na obszarach wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego (rys. 6). Większość wskazań dotyczyła zbyt wysokich kosztów tych usług (głównie małe podmioty), a prawie 2/3 braku czasu (zaskakująca odpowiedź, jeśli chce się podnieść kwalifikacje w konkretnej dziedzinie).

Ponad połowa badanych uznała, że konsultanci nie rozumieją potrzeb firm (większość średnie podmioty) oraz wskazała na brak informacji o tych usługach oferowanych w regionie funkcjonowania przedsiębiorstwa. Co piąty przedsiębiorca po prostu nie zastanawiał się nad tym, jakie mogą być przyczyny rzadkiego korzystania ze szkoleń, a 19% uznało, że nie ma takiej potrzeby w przedsiębiorstwie ze względu na posiadanie wysoko wykwalifikowanych pracowników.

Przeprowadzony test niezależności χ^2 pomiędzy sekcją działalności (PKD) a korzystaniem z usług doradczych oraz szkoleń przez badanych przedsiębiorców w latach 2005-2007 wykazał, że badane zmienne nie są wzajemnie niezależne (tab. 2). Oznacza to, że korzystanie z tych usług uzależnione było od rodzaju prowadzonej działalności przez ankietowanych przedsiębiorców. Trzeba stwierdzić, że najczęściej z usług doradczych oraz szkoleń korzystali mali i średni przedsiębiorcy z sekcji przemysłowej i budowlanej. Natomiast w najmniejszym stopniu tego typu usługi wykorzystywali właściciele podmiotów transportowych oraz w sekcji: hotele i restauracje.

Obliczone współczynniki pokazują, że siła tej zależności była umiarkowana, z wyjątkiem skorygowanego współczynnika kontyngencji C Pearsona, który pokazywał silną zależność analizowanych zmiennych.

Tabela 2. Określenie statystycznej niezależności pomiędzy sekcją działalności (PKD) a korzystaniem z usług doradczych oraz szkoleń przez badanych przedsiębiorców

Test niezależności χ^2	
Hipotezy: H ₀ : [badane zmienne są wzajemnie niezależne] H ₁ : [badane zmienne nie są wzajemnie niezależne]	
$\chi^2 = 9,46 > \chi_{\alpha}^2 = 7,81$ zatem odrzucamy hipotezę H ₀ na rzecz H ₁ przy $\alpha = 0,05$	
Współczynnik zbieżności T Czuprowa	Txy = 0,24
Współczynnik kontyngencji C Pearsona – zwykły	Cxy = 0,40
Współczynnik kontyngencji C Pearsona – skorygowany	skorCxy = 0,51
Zmienna X: Sekcja działalności (PKD) Zmienna Y: Korzystanie z usług doradczych oraz szkoleń w latach 2005-2007	

Źródło: badania własne.

Podsumowanie

Około 41% ankietowanych małych i średnich przedsiębiorstw wiejskich w latach 2005-2007 nie korzystało ze szkoleń i porad, co nie jest zjawiskiem zbyt pozytywnym, zwłaszcza że był to okres po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej, co wiązało się z aktualizowaniem wiedzy na temat nowych przepisów obowiązujących we Wspólnocie. Największym zainteresowaniem przedsiębiorców cieszyły się informacje dotyczące podnoszenia kwalifikacji branżowych, pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej oraz kwestii finansowo-księgowych. Najwyżej, badani przedsiębiorcy więcej ocenili jakość usług szkoleniowych prowadzonych przez prywatne firmy konsultingowe oraz izby gospodarcze lub przemysłowe. W źródłach finansowania usług doradczych i szkoleniowych wyraźnie dominował kapitał własny w badanych podmiotach gospodarczych, a do głównych przyczyn rzadkiego korzystania z usług szkoleniowych w regionie ankietowani zaliczyli: wysoki koszt tych usług, brak czasu oraz to, że konsultanci nie rozumieją potrzeb firm.

Wydaje się, że przez dofinansowanie do instytucji świadczących usługi szkoleniowe, w rzeczywistości PARP dofinansowuje te instytucje, a nie przedsiębiorców. Ponadto, instytucje świadczące te usługi muszą się bardziej zaktualizować, aby być atrakcyjniejszymi partnerami dla przedsiębiorców wiejskich, tym bardziej, że istnieje duże zapotrzebowanie na profesjonalnych doradców dla podmiotów wiejskich.

Literatura

- Kawa M.** 2004: Grupy producentów rolnych jako forma przedsiębiorczości zespołowej. Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów.
- Kłodziński M.** 1999: Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich. IRWiR PAN, Warszawa.
- Makarski S.** 1999: Teoria i praktyka przedsiębiorczości w agrobiznesie. [W:] Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości gospodarczej na obszarach wiejskich w kontekście integracji z Unią Europejską. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn.
- Schumpeter J.** 1960: Teoria rozwoju gospodarczego. PWN, Warszawa.
- Sikorska-Wolak I.** 2008. Wieloaspektowość przedsiębiorczości i jej postrzeganie przez mieszkańców wsi. [W:] Doradztwo w działalności przedsiębiorczej. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Woś A.** 1996: Mikroekonomia. Key Text, Warszawa.

Summary

The paper presents aspects related to the use of training services for small and medium enterprises located in rural areas of the Warmia and Mazury. Efforts have been issues regarding the subject area of training, institutions offering and the reasons for limited use of these services. Also identified a statistical relationship between the section of the economy and the use of training services by the test rural business. Used their own studies covering the period 2005-2007. The analysis shows that providers of these services must be more activate in order to be attractive partners for rural entrepreneurs, the more that there is a strong need for professional counselors for rural operators.

Adres do korespondencji:

dr Marcin Ratajczak
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
tel. (22) 593 41 82
e-mail: marcin_ratajczak@sggw.pl